

Oponentský posudek disertační práce

Název práce: **Materská škola ako vzdelávacia inštitúcia z pohľadu rodičov**

Jméno autorky: *PaedDr. Soňa Lorencová*

Jméno školitelky: *doc. PaedDr. Jana Majerčíková, PhD.*

Jméno oponenta: *prof. PhDr. Ivo Jirásek, Ph.D.*

Pracoviště: Ústav školní pedagogiky, Fakulta humanitních studií Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně

Název oboru: *Pedagogika*

Počet stran: 198

1. Aktuálnost tématu disertační práce

Název práce odkazující na vztahy rodiny a mateřské školy (MŠ) označuje tradiční téma, jemuž je v domácí i zahraniční literatuře věnována dostatečná výzkumná pozornost. Není tedy sporu o tom, že MŠ hraje významnou roli v životě dětí a jejich rodin, neboť je jednou z prvních formálních vzdělávacích institucí, se kterými se děti setkávají. Nejenom příprava dětí na následnou školní docházku, ale zejména jejich celkový rozvoj (kognitivní, emocionální i sociální) v raném dětství je proto důvodem, proč je výběr MŠ z pohledu rodičů klíčovým rozhodnutím. Mimořádnou aktuálnost a inovativní potenciál spatřuji však prioritně nikoliv v tématu, ale zejména v metodologické části, konkrétně ve volbě techniky systemických konstelací jako nástroje pro sběr dat. Přes následné kritické postřehy vnímám odvahu disertantky i školitelky vstoupit do oblasti s mnohem vyšší mírou nejistoty (než poskytují tradiční výzkumné metody) jako příkladnou a hodnou ocenění.

2. Splnění stanovených cílů

Výzkumný cíl (s. 61) je formulován poněkud nešťastně, protože míra naplnění „odkrytí pohledu“ a jeho „porozumění“ se prokazuje opravdu velmi obtížně. Žel, i následující výzkumné otázky jsou podpořeny dikcí, která je vhodná spíše pro kvantitativní design výzkumu, neboť je patrná nesmírně silná generalizace se snahou o objektivizaci získaných dat (jako kdyby bylo snahou zodpovědět výzkumnou otázku za všechny rodiče a veškeré předškolní vzdělávání v MŠ, přestože jsou k dispozici data pouze od 7 jednotlivců).

Proto také u diskuse, která se (poněkud překvapivě) vyjadřuje k výzkumným otázkám, nelze přísně zodpovědět, zda byly cíle splněny: 1. subjektivní zkušenost rodičů se zde nevysuzuje z analýzy dat, ale z konstrukce výzkumného vzorku (navíc vytvářet jakoby „typologii“ rodičů pouze s jedním zástupcem každého typu je velmi ošemetné, takže jakési srovnání s uváděnou literaturou na s. 155 je nepatřičné); 2. optika rodičů je deklarována v podobě tří proměnných (potřeby rodiče a dítěte spojené s funkcemi MŠ v předškolním vzdělávání, spokojenost rodičů s rodičovstvím a individualita dítěte), avšak v analyzovaných datech se nic takového neobjevuje; 3. témata z pohledu rodičů jsou patrně jedinou zřetelnou a v datech zakotvenou odpovědí na položenou výzkumnou otázku; 4. faktory ovlivňující pohled rodičů opět nejsou výsledkem výzkumu, ale naplněním struktury modelu předem zvoleného; 5. k největšímu významu v životě

prof. PhDr. Ivo Jirásek, Ph.D.

Ústav školní pedagogiky

MŠ se nevyjadřuje ani analýza dat, ani shrnující diskuse; 6. atributy současného rodičovství prezentují nová témata (zabezpečování potřeb dětí, mobilita a nedostatek času s nedostupností nejbližší rodiny a preference online komunikace), které však v žádném případě nelze uvodit slovy, že „výsledky výskumu preukázali“ (s. 163), neboť se jedná spíše o reakci na odkazované literární zdroje.

3. Postup řešení problému a výsledky disertační práce

Autorce práce se nedaří dostatečně kohezním způsobem pracovat se zdrojovou literaturou, chybí kritické hodnocení přebíraných zdrojů, a tudíž absentuje i zřetelná postojová pozice. Ne zcela pevný výběr zdrojů míchá odborné, metodické, popularizační a dokonce i zpravodajské diskursy. Velikým nešvarem je přebírání odkazů, dokonce i rozsáhlých citací (s. 31) z „druhé ruky“, bez ochoty dohledat si zdrojový dokument (a tím i kontext sdílené ideje). Tak je např. celá kapitola 2.4 založena pouze na takto přebíraných zdrojích, nebo informace o zásadní typologii reakcí na krizovou situaci (s. 45) je odkazována jako Svačková in Šuhajdová, 2018, aniž by bylo jakkoliv zmíněno, že klasifikace je přejímána z klasické knihy Kübler-Rossovové (*O smrti a umírání*). Zdá se, že preferovaná honba za co nejnovější literaturou znemožňuje adekvátní ponor *ad fontes* ke zdrojům a tvůrcům idejí a teorií (což je, žel, preference soudobé vědy obecně). Takřka v každé kapitole z úvodního přehledu poznatků se navíc objevuje nějaká klasifikace či typologie a modelové uspořádání, aniž by se ovšem s takovým členěním jakkoliv dále pracovalo. Signifikantně je to patrné např. u kap. 3.1, která udává roviny vztahu, proměnné vztahu, modely vztahu a role rodičů, přičemž každá kategorie se dále vnitřně člení; k ničemu dalšímu se však takto strukturované informace již nevyužijí.

Takový způsob práce odpovídá spíše didaktickému, a nikoliv odbornému stylu pojednání, neboť zde chybí jasná a zcela zřetelná ideová linie směřující vytyčeným směrem a rozvíjející nosné téma. Proto je také text vnitřně rozporuplný, včetně základního vymezení tématu (např. prioritou učitelů je, „aby sa deťom v materskej škole darilo“ dle s. 10, resp. odkaz na zvyšování kognitivní, senzomotorické a sociálně-citové úrovně dle s. 20; nebo „rozmanitosť súčasných rodičov“ je zároveň kritériem výběru vzorku na s. 64 a zároveň limitem výzkumu na s. 74). Tak je také poněkud v rozporu s celkovou dikcí a přístupem dílčí kap. 2.3, poukazující na roli biologického rodičovství (a zřetelného odlišení role muže a ženy, tedy otce a matky) podle Hellingera, a to zejména v porovnání s předchozími subkapitolami, přibližujícími proměny rodičovství včetně homoparentality.

Navíc není respektována obvyklá metoda IMRaD, kdy po představení výsledků (results) jsou tyto diskutovány s jinou oborovou literaturou: kapitola diskuse zde vlastně plní roli představení výsledků, nikoliv jejich interpretace v porovnání s obdobně zaměřenými výzkumy. Rovněž závěr neplní svoji roli, ale je spíše shrnutím práce.

Za naprosto nejzajímavější rozměr celé disertační práce proto považuji volbu metody systemických konstelací jako vhodného nástroje pro sběr dat, neboť metoda je považována za kontroverzní a ve výzkumu se v ČR objevuje ojedinele. Nicméně konstelační přístup překračuje možnosti racionální vykazatelnosti ve svém spoléhání na sílu obrazu a prožitku při odhalování neviditelné dynamiky a nevědomých vzorců ovlivňujících chování členů systému. Koncepty řádu a lásky, obnovující harmonii v systémech, se v práci vůbec nevyskytují a propojení konstelačního modelu s racionální verbalizací formou rozhovoru musím považovat za nerespektování zásadního přístupu, kterým se systemické konstelace vyznačují. Proto se interpretace

prof. PhDr. Ivo Jirásek, Ph.D.

Ústav školní pedagogiky

modelových vztahů reprezentovaných figurkami omezuje pouze na primární jednoduché deskripce. Přestože metodika správně sděluje (s. 62), že se má sledovat mj. kam se kdo dívá a kam jde, analýza zásadních rozdílů (např. obr. 7 a 11 versus 8 a 10) zůstává velmi povrchně zploštěná. Navíc jsou některé asociace nepatřičné (např. z přední postavy obr. 12 se správně dedukuje „odstup od ostatných členov“ na s. 106 – neboť pozice zřetelně zobrazuje výstup ze systému, o který se postava vlastně nezajímá –, avšak na s. 110 autorka indikuje „ochranársky postoj k ostatným členom“, což je samozřejmě zjevná chyba). Obávám se, že právě obdobné prohršky spočívající v aplikaci metody pouze po absolvování tří denního semináře (s. 60) devalvují její hluboký potenciál a je obrovská škoda, že zde nedošlo ke spolupráci se zkušeným facilitátorem konstelací, který obvykle prochází ročním či dvouletým zkušenostním výcvikem. Celkově se tak potom jeví, že modelová konstelační zobrazení nepřinesla do výsledků vlastně žádné relevantní přínosy a tyto jsou vysuzovány takřka výlučně z dat získaných z rozhovorů. Proto nepovažuji formulovaný závěr (s. 165-166) za relevantní: „Výsledkom výskumu v skúsenostiach rodičov je aj to, čo nebolo z ich strany vypovedané, pretože odhaľuje to, čomu je potrebné v praxi materských škôl venovať viac pozornosti.“ Takový výsledek jsem v textu nezaznamenal a požádal bych disertantku, aby při obhajobě práce zřetelně identifikovala tyto výsledky a doložila je konkrétními citacemi z práce.

4. Význam pro praxi nebo rozvoj oboru

Teoretický ani praktický význam práce nevnímám jako příliš silný, jedná se o jednu z mnoha sond poukazujících na vztah rodičů k MŠ. Jako mimořádný bych vnímal potenciál metodologického poukazu k metodě systemických konstelací, nicméně nedokonalé využití této metody výrazně snižuje tuto rozvojovou dimenzi.

5. Formální úprava a jazyková úroveň

Z hlediska formální úpravy musím – kromě výše zmíněného disrespektu vůči obvyklé strukturaci odborného textu – upozornit na nerespektování normy APA7, zejména v referenčním seznamu (viz např. sborníky na s. 171), ale také v textu (mj. neodlišování citací zdrojů a citací ze zdrojů, např. s. 44 citace bez paginace, chybějící anglický originál).

6. Publikační činnost doktorandky

Autorka deklaruje 6 publikovaných textů, což by z hlediska kvantity bylo jistě plně uspokojivé. Hodnota informace se významně sníží vědomím, že pouze dvakrát se jedná o hlavní autorství a rovněž pouze dvakrát o odborné periodikum. Hlavní výtkou se však musí stát konstatování, že ani jedna z publikací není evidována v databázi elektronických textů, takže autorka nedisponuje záznamem ani v databázi Web of Science, ale dokonce ani ve Scopus.

Je zjevně patrné, že vnímám jak v předloženém textu samotném, tak v odkazech na publikační činnost autorky velmi silné nedostatky. Přesto si uvědomuji množství času i práce do textu vložené a ponechávám tudíž zásadní rozhodnutí o hodnocení disertační práce a celkového výsledku studia na samotném procesu obhajoby a vyjádření autorky k formulované otázce a k předloženým námitkám. Proto **doporučuji práci k obhajobě.**

Zlín, 20. prosince 2023

Ivo Jirásek

prof. PhDr. Ivo Jirásek, Ph.D.

Ústav školní pedagogiky